

Sotaa ja sarron merkkejä!

Tapio Aittola, Jari Eskola & Juha Suoranta (toim.) (2007). **Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä**. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos, 245 s.

Jos olet väsynyt sotaan, unohda tämä teos. Jos taistelu taas tuntuu elämäntehtävältäsi, löydät sen avulla rintamalle. Rintamalinjoja riittää. Yhteistä niille on se, että vastapuoli on voimakas, kavala ja kasvoton sekä absoluuttisesti vääryyden asialla – sortaja, oikeuksien polkija ja vääran tietoisuuden tarjoaja.

Tapio Aittolan, Jari Eskolan ja Juha Suorannan toimittama teos Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä nostaa esiin ilmiöitä, tapahtumia ja ei-toivottuja tendenssejä, joita se luonnehtii kasvottomien valtakesittymien ja imperiumien ikiaikaiseksi sodankäynniksi kaikkia oikeamielisiä, joskin heikkoja, vastaan. Yhteiskuntatieteellisesti orientoitunut kasvatustiede kriittisen pedagogiikkana näyttää vahvasti sodankäynnin demagogiikalta. Se maalaa utopiansa paremmasta ja oikeudenmukaisemmasta vihollisten, taisteluiden ja jatkuvan sodan kehystämälle kankaalle. Rauha on todellakin sotaa, oikeudenmukaisuus sortoa ja solidaarisuus rintamalinjan paremman puolen valitsemista. Kauneuden, hyvyyden, ystävyuden, välittämisen, rakkauden ja muun hyvän tavoittelijalle Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä viilaa taistelukäskyä ja lietsoo rintamavastuuseen. Onko kylmän sodan jälkeinen sukupolvi tullut nyt aikuisikään vai hulluiksi?

Puolen vuoden ikään ehtinyt Paolo Freire tutkimuskeskus Suomi Tampereen yliopistossa on tarttunut yhteiskunnalliseen

tiedostamistehtävään. Keskuk- sen etujoukon pulmana näyttäisi olevan se, miten saada oikeanlainen tietoisuus kytkettyä toivottuun toimintaan niin, että aikaansaatu liike edes näyttäisi etenemiseltä päämääräksi väitettyyn suuntaan. Freire salli köyhien ”analysoida” omaa tilannettaan niin, että kaikkien mahdollisten selontekojen joukosta he aina ”löysivät” juuri Marxin selitysmallin sitä valottavaksi totuudeksi. Kun tilanne tuli näin tiedostetuksi, diagnoosi tehdyksi ja oma ymmärrys kirkastetuksi, ei ihme, jos freireläisen etujoukon muut lääkkeet opposivat ”yhteiskunnallisesti lukutaitoisissa” otolliseen ja vastaanottavaiseen maaperään. Siis mitä paremmin tiedosti, sitä vastaanottavaisempi oli.

Vallanvaihdon jälkeen tilannetta on luettu aina juuri päinvastoin. Mitä haluttomampi on ottamaan vastaan, sitä heikommin tiedostaa, sitä harhaisempi on suhteessaan todellisuuteen ja sitä enemmän tarvitsee siihen palauttavaa hoitoa ja terapiaa – oikeaa tietoisuutta asioiden todellisesta tilasta. Tiedostavan etujoukon soisi oppivan menneisyydestä – ei pelkästään ottavan oppejaan sieltä.

Henry Giroux sanoo yliopisto-opettajista, että

”...poliittisesti on tärkeää puolustaa kaikkia yliopisto-opettajia julkisina intellektuelleina, jotka tekevät korvaamattoman palveluksen kansakunnalle. Näin ei tehdä

professionalismin nimissä, vaan sen julkisen hyödyn vuoksi, jonka tällaiset intellektuellit sekä heidän jäntevä oppineisuutensa ja pedagogiset mallinsa tarjoavat opiskelijoille.” (s.13.)

Puolustaminen voi olla poliittisesti tärkeää, mutta se on myös asiallisesti harhaanjohtavaa. Yliopisto-opettajat ovat keskimäärin matemaatikoita, jotka opettavat tulevia matemaatikkoja, lääkäreitä, jotka valmistavat uusia lääkäreitä, opettajia, jotka... ja niin edelleen. Heistä valtaosa lie-nee hyvää vauhtia proletarisoitumassa niin ammatillisesti kuin ajatuksiltaan suorittamaan kuuliaisesti opetussuunnitelman määräämän liikesarjansa kyseisen tutkinnon kokoonpanolinjal- la. Heidän puolustamisensa julkisina intellektuaaleina, kun he asiallisesti tietävät yhä enemmän yhä vähemmästä, on kuin tarjoaisi atomipommia Hugo Chávezille. Giroux’n mielestä yliopistot riistävät opettajia, ja opiskelijat ovat työmarkkinoiden paarialuokka. Hänen radikaali ehdotuksensa onkin perustaa ammattiliittoja oman ja yleisen intressin edistämiseksi. Giroux osoittaa, missä rintamalinjat kulkevat, millä puolella hyvät (heikot) ja missä huonot (vahvat) ovat. Hän osoittaa myös, mitä hyvät voivat tehdä ja mistä resursseja haalia kääntääkseen taistelun kulun.

Hilkka Rekola huomauttaa-kin Giroux’lle, että akateeminen työn on leimallisesti professionaalista työtä. Se on sisäisten ristiriitojen kalvamaa, erikoistumisen leimaamaa ja vapauden

haaveesta ponnistavaa yksinäistä luomistyötä.

Kuvani yliopisto-opettajan opetuksesta opetussuunnitelmakoreografian ohjaamana suorituksena kussakin tuotantoprosessin vaiheessa ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Yliopisto-opetuksessa on siirrytty asiakaslähtöiseen oppimisprosessin ohjaukseen (siis kustomoituun tuotantoon). Näin järjestelmä, joka tarjosi kaikille saman, mutta josta kukin sitten otti kykyjensä ja tarpeidensa mukaan niin, että kurssin minimivaatimukset täytyivät, on korvautunut järjestelmällä, jossa kaikille tarjotaan eri, jotta jokainen saisi lopulta saman. Yliopisto ei demokratisoidu, se sosiaalidemokratisoituu.

Marjo Vuorikoski kirjoittaa tekemästään kaupasta yliopiston kanssa. Hän vaihtoi aikoinaan oman äänensä analytyttiseen otteeseen saadakseen aikaan vaaditunlaisen väitöskirjan. Nyt tämä akateemisen painostuksen alla tehty kauppa kaduttaa ja oma ääni pitäisi saada takaisin – edellä mainittua väitöskirjaa palauttamatta tietenkin. Tässä hänen oppaana on akateemiseen vastavirtaan noussut, henkilö- ja omakohtaisen poliittiseksi ja teoreettiseksi nostanut, köyhyydestä maailmankuuluksi kohonnut Gloria Watkins, a.k.a. bell hooks. Oman kokemuksensa pohjalta bell hooks toteaa, että kauniit puheet yliopiston tehtävästä kasvattaa kriittisiä ajattelijoita ovat pikemminkin sanahelinää kuin vakavasti otettavia tavoitteita (s. 43.) Vapautuminen vaatii resursseja ajatella ja tehdä toisin. Näitä resursseja joutuu joskus hakemaan kaukaa. Oma ääni voi tuoda lähemmäksi itseä, mutta vie- raannuttaa samalla muista.

Postmodernistit masentavat kaikkia oman äänen tavoittelijoita: vaikka ääni voikin kuulostaa omalta, se on kuitenkin diskurssi, joka puhuu.

Katariina Hakala kertookin siitä, miten subjektipositioita tuotetaan ja oman äänen tavoittelua rajoitetaan. Vaikka tarkastelukohteena onkin koulu, tulee artikkeli samalla valottaneeksi sitä, miten yliopisto tilana ehdollistaa puhuvaksi, kuulluksi ja akateemisesti ajattelevaksi subjektiksi tuleminen mahdollisuuksia ja pakottaa edellisessä artikkelissa kuvattuun kaupankäyntiin. Hakala analysoi tiedon ja vallan yhteenkietoutumista kommunikatiivisena ja analyttisenä dialogina eli erilaisina tapoina, joilla koulu voi puhutella oppilaita, so. luoda subjektipositioita ja vastaavia puhunnan asentoja. Artikkelikiinnittää huomiota vallankumoukselliseen tietoisuuteen paremmin tietämisen positiona, josta aikaansaadaan auttamissuhde, erottelu sortajiin, uhreihin jne.

Rakkaus istuu äärimmäisen huonosti tiedostavaan päätöksellisuuteen. Ehkä se juuri siksi on teemaltaan erityisen tärkeä vastarinnan väline. Koska rakkaus tekee viisaastakin tyhmän, harva älypääkään on kokemuksestaan tai asiasta ylipäättään mitään viisasta onnistunut vääntämään. *Eija Kauppinen* on tarttunut aiheeseen tuoreella otteella, joka ehkä jonakin päivänä aidosti avaa asiaa uudella tavalla ja kykenee tavoittamaan tunteilat, joista se puhuu; narratiiveja ei pidä jättää pelkiksi teksteiksi – ne tulee muuttaa musiikiksi!

Hanna Mansneruksen bändiprojekti nostaa pintaan kiinnostavia näkökulmia valtaan – jos

vain yksi osaa soittaa, niin pitäisikö hänellä olla enemmän päätösvaltaa kuin soittotaidottomilla vai rikkooko tämä demokration periaatteita. Toimivuus edellyttää tasapainoa solidaarisuuden ja tuloksellisuuden välillä; on siis hoidettava työt uhraamatta sosiaalisia suhteita.

”Kun omat mielikuvat jaetaan taiteellisen tuottamisen avulla muiden kanssa, kasvaa ymmärrys toisten ihmisten mielenmaisemista...” kirjoittaa *Riitta Vira*. Hän pohtii kuvataidekasvatusta ja erityisesti poikien suhdetta kuvalliseen ilmaisuun.

Nämä kolme taidekasvatusta käsittelevää kirjoitusta istuvat kriittisen pedagogiikan yhteyteen yhtä huonosti kuin Nasse-sedän nenä Foucault’lle. Siksi ne oikeasti esittävät tärkeitä kysymyksiä kriittiselle pedagogialla – tamperelaisittain: missä syrän on?

Leena Rantala aloittaa iskevästi ja palauttaa todellisuuteen. Käynnissä on sota kulttuurisista ja yhteiskunnallisista merkityksistä. Massoilta puuttuu sorron merkkien pätevä lukutaito, ei siis rakkaus, oma bändi ja omaksi koettavissa oleva piirtämistehtävä. Samalla kun media pistää kehukset yksilön suhteelle yhteiskuntaan, sitä itseään kehystävät yhteiskunnan valtarakenteet. Lukutaitoa on nähdä uutisten yli ja taakse. Tätä edesauttaa oikealla tavalla kriittinen tietoisuus. Sen synnyttäminen puolestaan edellyttää riskinottoa opettajalta, taitavaa kasvatusta ja oikeanlaisia rakenteita. Lähestymistapoja, joita edelliset kirjoittajat ovat osin käsitelleet, Rantala kookaakin kirjoittaessaan sodankäynnin taiteesta.

Opettajan rooli *el Comendante*, johon myös edellisessä

tekstissään viitataan, on *Elina Poikajärven* huomion kohteena. Jos kriittisellä tietoisuudella lukee hänen artikkeliaan, näyttää selvästi siltä, että yksi yhteiskunnallista vapautusta, demokratiaa ja valtautumista odottavan luokka ovat peruskoulun kolmasluokkalaiset. On syytä kuitenkin muistaa, ettei edes maineikas Dingo-bändi onnistunut kappaleellaan ”Koulukapina” muuta kuin haihuttamaan suosionsa juuri tämän luokan keskuudessa. *Juha Suoranta* ottaakin tältä osin oppia lähihistoriasta. Hän uskoo, että ”koulu pysynee paikkana, jossa lasten ja nuorten on alistuminen yhteiskunnallisen sosialisointi järjestelmältaan...” (s. 213).

Juha Suoranta myöhästyi 70-luvulta. 90-luvun puolivälissä hän löysi kriittisestä pedagogiikasta aikakoneen, joka herätti henkiin luokkatietoisuuden ja auttoi tarttumaan taistelevan sivistyneistön perinteeseen, kriittiseen työläiskasvatukseen. Tietoisuuteen palasivat vähäosaiset, sukupuolensa, ihonväriinsä, synnyinpaikkansa tms. syyn johdosta syrjään sysätyt, sorron merkitsemät ja kaikki muut hegemoniakamppailuissa tappiolla joutuneet. Suorannan artikkelin alku tuottaakin työläiskasvatukselle hienoa historiaa – kuvataiteessa sitä kutsuttaisiin romantismiksi. Hän kirjoittaa vilpittömästi, joskin harhautuu maistelemaan Saarikosken runoja eikä saa niitä oikein palvelemaan teemaansa. Raoul Palmgrenin vastaus Eskolalle ja kumppaneille, jota Suoranta lainaa, on kuitenkin hauskin, mitä olen pitkään aikaan lukenut. Kuta lähemmäs Suoranta tulee nykyaikaa, sitä vähemmän tekstillä on yhteyttä työläiskasvatukseen. Lopussa odottavatkin paatos ja paluu

omien pariin. Juha Suorannan artikkeli on kuitenkin hienoa proosaa!

En tiedä, onko *Peter MacLarenin* ja *Nathalia Jaramillon* tekstissä järkeä alunperinkään, mutta käännöksestä sitä on turha hakea. Jos artikkelin tarkoitus on kiduttaa lukijaa, se täyttää tarkoituksensa. Mikäli Marx takoo nyrkeillään hautansa seinää, ei hän suinkaan halua muistuttaa MacLarenia ja Jaramilloa siitä, ettei heidän tule levätä ennen kuin heidän työnsä kapitalismin haudankaivajina on päätöksessään, vaan hän esittää vastalauseensa heidän tekstinsä järjettömyyttä kohtaan. Tämä artikkeli palauttaa mieleen tarinat ensimmäisen maailmansodan taistelulentille ilmestyneistä panssarivaunuista, jotka saivat vastapuolen sotilaat pakokauhun valtaan. MacLarenilainen tekstuaalinen taisteluvaunu, joka älystä vapaana etenee lauseesta toiseen, lamaannuttaa yhtä tehokkaasti kaiken järjen. Tämä teksti onkin pakokauhua herättävä ilmestys siksi, että se on puhdas voimannäyttö – kirjallinen vetypommikoe. Mitäpä siihen tai sitä vastaan voisi sanoa. Yliopiston kiistämätön heikkous lieneekin aseettomuus täydellisen järjettömyyden edessä. Tässä se nyt tulee ja sen kannella tuulta taittavat tämän teoksen toimittajat.

Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä -teos on edistyksellinen siinä suhteessa, että se tuli nopeasti saataville verkon kautta (ks. <http://tampub.uta.fi>). Teoksen nimi on epäonnistunut. Valintaa ei kompensoisi edes se, vaikka nimeen olisi päädytty kaikin puolin edustuksellisen komiteatyön ja läpikotaisesti demokraattisten toimintaprosessien

tuloksena. Useimmat teoksen artikkeleista ovat hyvin kirjoitettuja ja ajattelua laajentavia. Huolta herättää lähinnä mahdollisuus, että yhteiskunnallisen tiedostamisprosessien syveneminen tarkoittaa etenemistä teoksen viimeisen artikkelin ilmentämän tiedostamisen tilan ja kirjoittamisen tavan suuntaan. Se sopisi kuitenkin kokonaisuuden henkeen – taantuminen on eteenpäin menemistä! Uskokoon, ken yhteiskunnallisesti tiedostaa.

Vesa Huotari